

MYNDOS-ASAR ADASI MİMARİ KALINTILARININ IŞIĞINDA OLASI YAPI PROGRAMI*

 Gonca GÜLSEFA**

ÖZET

Karia kentlerinden birisi olan Myndos, günümüzde Muğla ili, Bodrum ilçesi, Gümüşlük beldesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Antik kentin hemen karşısında konumlanan Asar / Tavşan Adası, kentin limanını korumak için oldukça önemli bir lokasyonda bulunur. Ada'da yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkartılan yapı kalıntılarının bir bölümü, Klasik Dönem ve sonrasına tarihlendirilmektedir. Asar Adası'nın girişinde yer alan açıklık ve bazı mimari buluntular girişte bir propylon (?) olduğu fikrini destekler niteliktedir. Ayrıca adanın daha üst teraslarında "U" / "Π" formu sunak yapısına ait olduğu düşünülen bir stylobat tespit edilmiştir. Bu alanda yapılan kazılar sayesinde Apollon Arkhegetes'e adanmış olduğu anlaşılan bir yazıt adada Apollon'a ait kült alanının varlığına işaret etmektedir. Detaylı çalışmalarımız kapsamında sunak ve propylon yapıları benzer örneklerle karşılaştırılarak olası yapılarla ilgili bazı mimari öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Karia, Myndos, Asar Adası, Altar, Apollon Arkhegetes

A Possible Structure Program in the Light of the Architectural Remains of Myndos-Asar Island

ABSTRACT

Myndos, one of the Carian cities, is located within the borders of the province of Muğla, district of Bodrum, township of Gümüşlük today. Situated just across the ancient city, Asar / Tavşan Island is in a very important location to safeguard the city's port. Some of the building remnants unearthed as a result of the research on the island are dated to the Classical Period and later. The clearing at the entrance of Asar Island and some architectural finds support the idea that there was a propylon (?) at the entrance. In addition, a stylobate, which is thought to belong to the "U" / "Π" formed altar structure, was found on the upper terraces of the island. Thanks to the excavations conducted in that area, an inscription, which was understood to be dedicated to Apollon Archegetes, points out the existence of a cult area belonging to Apollon on the island. Within the scope of the study, some architectural suggestions were presented about possible structures by comparing the altar and propylon (?) structures with similar examples.

Key Words: Caria, Myndos, Asar Island, Altar, Apollo Archegetes

---

* Bu makale, yazarın 2023 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalında tamamladığı *Myndos-Asar Adası Apollon Arkhegetes Kutsal Alanı* adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Arş. Gör. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Bursa / TÜRKİYE, goncagulsefa@uludag.edu.tr

Araştırma Makalesi / Research Article

Atf / Cite as: Gülsefa, G. (2023). Myndos-Asar Adası mimari kalıntılarının ışığında olası yapı programı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(44), 325-348. <https://dx.doi.org/10.21550/sosbilder.1140188>

Gönderim Tarihi / Sending Date: 4 Temmuz / July 2022

Kabul Tarihi / Acceptance Date: 17 Ekim / October 2022

Giriş

Antik Çağ'da Karia kentlerinden birisi olan Myndos, günümüzde Muğla ili, Bodrum ilçesi, Gümüşlük Mahallesi sınırları içerisinde lokalize edilmektedir (Resim 1).

Antik Kentin hemen karşısında yer alan Asar / Tavşan Adası¹ (doğusunda Kocadağ), kentin limanını korumak için oldukça önemli bir noktada yer almaktadır (Resim 2-3).

Antik Çağda adanın liman yapısına yakın bir konumda olmasından dolayı limana giren ya da çıkan ziyaretçiler adayı her zaman görebilmekteydi. Asar Adası küçük bir ada olup kuzey-güneydoğu yönünde uzanmakta ve oval bir yapı formu göstermektedir. Adanın eğimli yapısı nedeniyle kuzey ve doğu yamacı yerleşime uygun bir özellik sunmaktadır. MÖ 4. yüzyıl ortasında Mausolos Dönemi'nde Yunan şehir planlaması anlayışına göre ve güvenlik nedenleriyle kent oldukça görkemli bir sur duvarı ile çevrilmiştir (Şahin, 2006: 179). Asar Adası'nın kara ile bağlantısı sur duvarının içinden sağlanmış olmalıdır. Adanın ana karaya olan mesafesi yaklaşık 100 metredir (Şahin, 2006: 179) (Resim 4). Her ne kadar Myndos'un Herodotos tarafından adalardan göç eden Lelegler aracılığıyla kurulduğu rivayet edilse de, kentle ilgili en erken veriler 2013 yılında, Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi tarafından yapılan sondaj kazılarında bulunan mezarlara göre Erken Tunç Çağı'na kadar geri gitmektedir. Plinius, kentin sekiz Leleg kentinden birisi olduğundan bahsetmektedir (Hdt. V. 31-32; Plin. nat. V, 29.107).

---

¹ Söz konusu ada, yerel halk tarafından "Tavşan Adası" olarak adlandırılmaktadır.

Resim 1

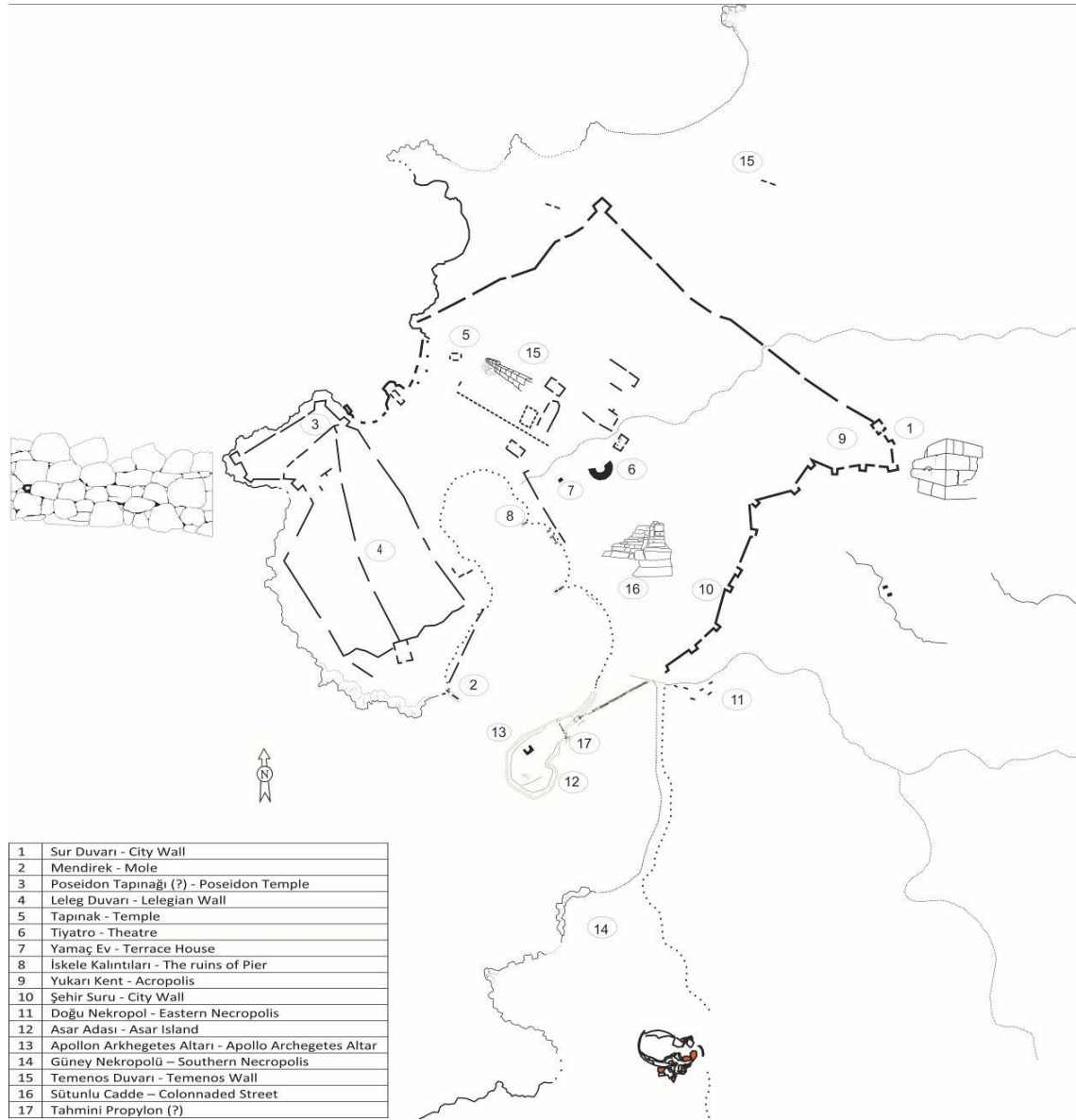

Resim 2

Resim 3

Resim 4

Çalışmanın konusunu, Myndos Asar / Tavşan Adası'nda 2009-2014 yılları arasında gerçekleştirilen kazı çalışmaları ve Klasik, Helenistik ve Roma Dönemlerine ait yapı kalıntıları oluşturmaktadır. Prof. Dr. Mustafa Şahin'in başkanlığında adada yapılan kazılar neticesinde açığa çıkartılan yapı kalıntılarının detaylı bir şekilde değerlendirilmesi ve anlamlandırılması çalışmanın ana hedefidir. Tanrı Apollon'un kent ve ada ile bağlantısı, Ada'da var olduğu düşünülen Apollon Arkhegetes kutsal alanının yapısal özelliğinin tespiti ve benzer özellikteki kült alanlarıyla olan ilişkisi araştırılmıştır.

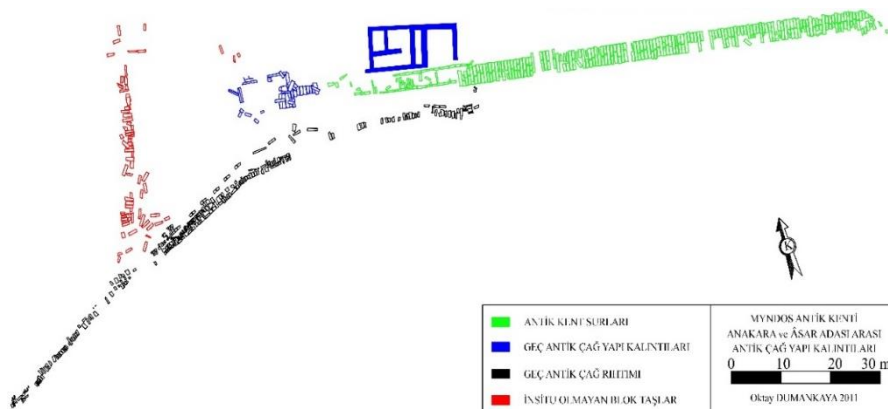
Asar Adası'nı da içerisine alan Myndos Antik kenti, MÖ 377-353 yılları arasında Karia Satrapı Mausolos tarafından, dönemin modern şehircilik anlayışı doğrultusunda yeniden imar edilmiştir. Klasik Dönem'den günümüze kadar ulaşan yapılar içerisinde dikkat çekici kalıntılardan birisi de kentin sur duvarlarıdır. Kenti tamamen çevreleyen bu duvarlar, doğu limanının (iç liman) tam girişinde bulunan Asar Adası'nı anakara yerleşimine bağlamış ve kent için bir savunma sistemi oluşturmuştur. Sur duvarının adayı da içine alacak şekilde inşa

edilmesi, kentin savunma gücünü kuvvetlendirmiştir. Ayrıca antik limanda lodos ve gündoğusu rüzgârlarına karşı son derece etkin bir koruma sağlamıştır (Gündüz & Dumankaya, 2015: 25).

Mimari Yapı Kalıntıları

Asar Adası ile anakara arasında bulunan ve yaklaşık olarak suyun 50 cm altında sağlam bir şekilde ilerleyen sur duvarı 3,50 m uzunluğunda, 0,55 m genişliğinde ve yaklaşık 2,13 m aralıklarla yerleştirilmiş bloklardan oluşmaktadır. Bu ana blokların aralarına ise bunların yaklaşık yarısı uzunluğunda kısa bloklar üçer çift halinde toplam altı adet olacak şekilde yerleştirilmiştir. Kısa blokların boyutları ortalama 1,5 m x 0,5 m olarak ölçülmüştür. Asar Adası ile anakara arasında yer alan bu sur duvarı toplamda 155 m uzunluğundadır (Şahin, 2011: 66). Benzer örneklerle karşılaştırıldığında sur duvarlarının, MÖ 4. yüzyıl ortasına Mausolos Dönemi²ne² tarihlendiği düşünülmektedir (Resim 5).

Resim 5³

² Myndos'ta olduğu gibi, Halikarnassos, Theangela ve Stratonikeia kentlerinde de MÖ 4. yüzyılda imar faaliyetleri yeniden planlanmış olması muhtemeldir (Söğüt, 2020: 492).

³ Dumankaya, 2013: 199 Lev. 48

Asar Adası'nda kazılar başlamadan önce yüzeyde büyük yapı elemanlarına ait bazı mimari parçalar görülmüştür. Kazılar sırasında farklı yapı elemanları da ortaya çıkarılmış fakat kolossal sütun tamburlarının ait olabileceği bir temel yapısı tespit edilememiştir (Şahin, 2017: 179vdd.). Erken Klasik Dönem yerleşiminin-üst yapı elemanlarına ait az sayıda mimari blok tespit edilmiştir (Şahin, 2010: 158; Şahin, 2014: 406). Mimari buluntular adanın orta terasında yoğunluk göstermektedir. Bunların arasında; ion sütun başlığı (Resim 6), sütun tamburu (Resim 7), attik-ion sütun kaidesi (Resim 8), frizli arşitrav bloğu (Resim 9, 9a), dış sıralı yatay sima bloğu (Resim 10, 10a) yer almaktadır. Bu yapı elemanlarının tümü ince-orta grenli gri damarlı beyaz mermerden imal edilmiştir (Şahin, 2017: 180). Kolossal boyuttaki iki tane sütun tamburu ölçüleri nedeniyle, adaya dışarıdan taşınmış olamaz. Ancak önerilen proporsiyonları nedeniyle yapılarla da ilişkilendirilememiştir. Diğer bir deyişle adada sütunların proporsiyonuna uygun büyüklükte bir yapı henüz bulunamamıştır. Adanın mevcut hacmi göz önünde bulundurulduğunda, tapınak ya da benzeri yapı kompleksinin Kilise yapısının altında olabilme ihtimalini bizlere sunmaktadır.

Bu yapı elamanlarından arşitrav blokları, sütun başlıkları ve sütun kaidesinin birbiriyle örtüştüğü göz önünde bulundurulursa, kutsal bir alandaki olası bir propylona (?) ait olma fikri daha güçlü bir olasılık olarak ön plana çıkmaktadır (Şahin, 2017: 181).

Resim 6 (Kat. No. M-1)

Resim 7 (Kat. No. M-2)

Resim 8 (Kat. No. M-3)

Resim 9 (Kat. No. M-4)

Resim 9a

Resim 10 (Kat. No. M-5)

Resim 10a

Batı Anadolu'da Propylon yapılarına bakıldığında basit olarak genelde doğu-batı doğrultulu, iki nefli küçük bir megaron tarzında yapılar olduğu görülmektedir. Prostylos ve templum in antis⁴ tipi planların sıklıkla uygulandığı propylon yapıları genelde İon ve Dor düzeninde yapılmaktadır (Yıldırım, 2003: 6). Asar Adası'nda önerilen Propylon'a (?) ait yapının temel kalıntısına ulaşamamıştır. Bundan dolayı kesin bir şey söylemek zordur. Ancak, bu konuyla ilgili bazı önerilerde bulunulabilmektedir.

Propylonun temeli, bazen bir temenos duvarına ya da stoaya bağlı olabileceği gibi, bazı araştırmacılar tarafından dile getirildiği üzere anıtsal girişlerin bazen tamamen serbest durduğu da bilinmektedir. Esasen adanın girişinde bulunan ve geçiş açıklığına sahip alan ana gerekçe olarak gösterilebilir (Resim 11).

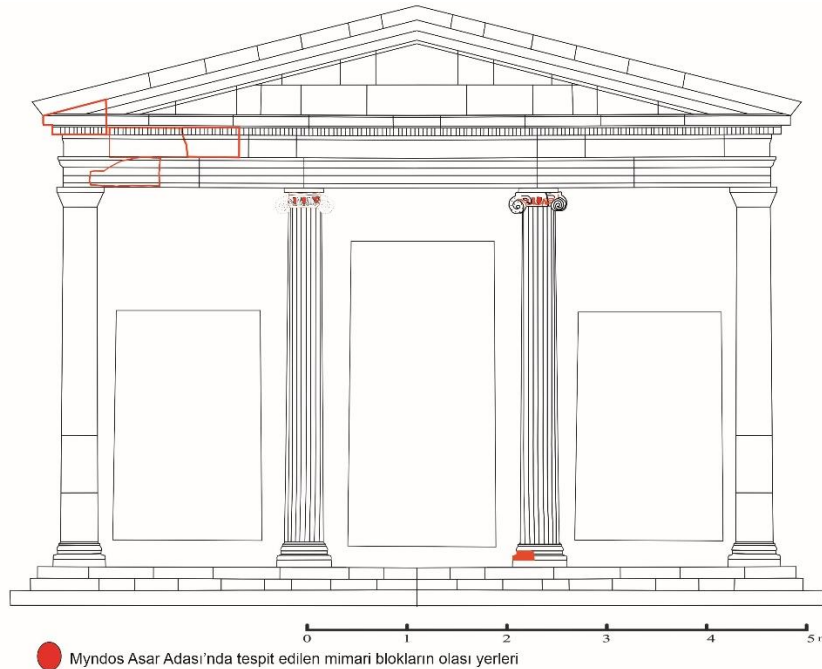
Resim 11

⁴ Templum in antis: Pronaos ve opisthodomos önünde sütun sıraları bulunan tapınak tipidir (Tekçam, 2007: 219).

Bazen kutsal alan duvarından dışarı çıkıntı yapan bir temel de propylon olarak yorumlanabilmektedir. Ancak adanın bu en alt terasında bugüne kadar maalesef kazı yapma imkânı olmamıştır. Kutsal alan içinde tespit edilen mimari parçalara göre pek çok yapı önerilebilir ancak, buluntu ve mevcut bilgilerden yola çıkarak, olası ada girişindeki açıklığın bulunduğu duvarların üzerinde ya da önünde bir propylon fikri daha akla yakın gelmektedir. Mevcut iki sütun başlığından ve bulunan arşitrav uzunluğuna göre sütunları yerleştirerek templum in antis bir plan mümkün görülmektedir. Adanın girişinde korunan 1,30 m kapı genişliği mevcuttur. Buradaki eşik taşı kapı genişliğini açıkça vermektedir. Bu plana sahip propylonlar Anadolu'da daha yaygın olarak görülmektedir. Ancak, bu cephe önerisi ile bir propylonun varlığını kesin olarak ispatlamak zordur. Olası propylonla ilgili in situ bir kalıntı tespit edilmediği için herhangi bir plan önerilmemektedir. Verilerden yola çıkarak templum in antis planlı ion düzeninde bir yapının bulunması ve bu alanın kutsal bir alan olabilme ihtimalinin varlığı önerilebilir⁵.

Olası propylon yapısını ve kullanılan mimari yapı elemanlarını, Knidos Apollon Karneios Kutsal Alanı (Doksanaltı vd., 2018: 53), Labraunda Güney Propylonu (Jeppesen, 1955: 31; Hellström, 1997: 1085; Konak, 2003: 49; Henry, 2020: 98) ve Menderes Magnesiası Artemis Kutsal Alanı (Yıldırım, 2003: 42-43; Kökdemir, 2011: 94; Bingöl & Kökdemir, 2012: 397) ile karşılaştırmamız mümkündür. Bu yapılarda genel olarak propylonlarda ion düzeni kullanılmıştır ayrıca dikdörtgen / U formlu sunaklar kutsal alanlarda görülen benzerlikler arasındadır. Propylon yapısına ait mimari yapı elemanlarının özellikleri değerlendirildiğinde; Myndos'ta ele geçen İon sütun başlığında abakus bezemesiz olarak karşımıza çıkmaktadır. Volütler astarsızdır ve başlık kolonsuzdur. İon kymationu geç dönem özelliği olarak uzamakta ve abakusa doğru yaklaşmaktadır (Bingöl, 1980: 3; Arslan, 2015: 38). Bundan dolayı yapının MS 1-2. yüzyıla ait olabileceği düşünülmektedir (Resim 12-13).

Resim 12

⁵ Değerli görüşleri ve bu konuda desteğinden dolayı Dr. Öğr. Üyesi Meral Ortaç'a çok teşekkür ederim.

Resim 13

Adada olası propylon yapısı dışında, adanın batı terasında 2010 yılında yapılan kazı çalışmaları esnasında ayrıca “U” / “Π” formlu bir stylobat tespit edilmiştir (Şahin, 2006: 179)⁶. Yapı temeli denize hâkim bir konumdadır. Temel özelliklerine göre yapının bir altar olabileceği fikri savunulmaktadır. Altarlarla ilgili yapılan çalışmalar irdelendiğinde bu tip yapıları “basamaklı anıtsal sunaklar” olarak sınıflandırmak yanlış olmayacaktır⁷. Altar yapıları genellikle dikdörtgen planlı bir alt yapıya sahiptirler⁸. Bu tipteki altar mimarisi muhtemelen kül altarlarının gelişmesiyle ortaya çıkmış olmalıdır (Yavis, 1949: 116). Adanın topografyasından dolayı yapı kalıntısı batı yamaçta küçük bir alanı kapsamaktadır. Altar kuzey güney doğrultusunda 7,54 m uzunluğunda, 6 m genişliğinde, 2,10 m yükseklik ve 1 m duvar kalınlığına sahiptir. Söz konusu altarın yapımında yerel taş ve mermer plakalardan yararlanılmıştır. Batı cephesinde altarın basamakları olabileceği düşünülmektedir. İki sıra stylobat krepis bölümünün üzerinde (krepis blokları 25x20, 30x35, 32x50 cm farklı boyutlarda bloklar) yatay bir mermer plaka / topuk (32x50 boyutlarında) yer almaktadır (Şahin, 2010: 158) (Resim 14-18). Krepis bloklarının altında altarın görünmeyen iç kısmında temel olarak koyunbaba taş ocağından getirilen lokal malzeme kullanılmıştır.

⁶ Grek altarlarıyla ilgili yapılan çalışmalarda araştırma tarihini detaylı bir şekilde ele alan C. M. Voigts, çalışmasında konuyla ilgili en önemli problem ve eksiklikleri şu şekilde vurgulamaktadır. 1. Altarların mimarisiyle ilgili temel sorunlarına açıklık getirilmemesi. 2. Altarlar hakkında çalışmaların çoğu altarların tipolojisi konusuna yoğunlaşmıştır, ancak şimdiye kadar önerilen gruplamaların hiçbirini kabul görmemiştir. Sunak tipolojisinin başka sorular için kullanılması şimdiye kadar neredeyse hiç somut sonuçlar vermemiştir. Örneğin, belirli bir sunak türünden orada tapınan tanrı ya da kült türünü anlama girişimleri ikna edici değildir. Bunların sonucunda da Grek Altar Mimarisi'nin gelişimi halen açıklık kazanmayan bir eksiklik (Voigts, 2011: 9-10; Mert, 2017: 192).

⁷ Bu tip altarlar; Akragas, Demeter ve Kore kutsal alanı, Akragas Hera Tapınağı, Akragas Olympieion, Atina Akropolis Parthenon, Atina, Dionysos Tapınağı, Capua, Cyrene Apollon Tapınağı, Delos, Prytaneion'un batısı, Delos E kutsal alanı, Epidaurus, Asklepios Tapınağı, Miletos; Bouleuterion avlusu, Nemea Zeus Tapınağı, Orchomenos Artemis Tapınağı, Paestum Poseidon Tapınağı, Samos Heraion, Selinus B Tapınağının doğusu, Stratos Akarnania Zeus Tapınağı, Syracuse, Hiero II altarı, Tegea Alea Athena Tapınağı ve Teos Dionysos Tapınağı gibi yerlerde görülmektedir (Yavis, 1949: 184-190).

Yavis, 1949: 187. C. G. Yavis'in 1949 yılında yayınladığı “Greek Altars, Origin and Typology” başlıklı kitabında altarları tipolojik olarak sekiz gruba ayırması araştırmacılar tarafından pek kabul görmeyen bir sınıflandırmadır. Bu gruplamada da altar tiplerinin form özellikleri ve temel kavramlar açıkça tanımlanmamıştır. Yavis'in sonuç önerileri okuyucuya karmaşık ve anlaşılmaz ifadeler sunmaktadır. Detaylı bilgi için bk. Voigts, 2011: 6 dn. 20.

⁸ İlk örnekleri MÖ 8. yüzyılın birinci yarısında görülen bu tipin geniş kenarlarında dört ya da yedi basamaklı bir platform (basamak) bulunmaktadır (Yavis, 1949: 116).

Bu taş türünün aynı zamanda kentin birçok yapısında da tercih edildiği gözlenmektedir. Halikarnasos Mozolesi'nde de temel olarak aynı taş türünden faydalanılmıştır (Dumankaya, 2015: 44).

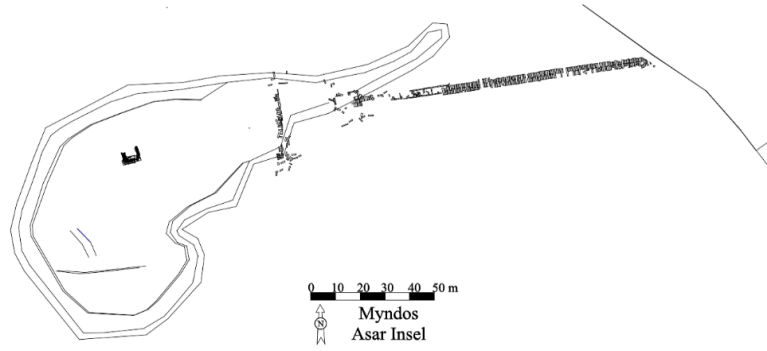

Resim 14

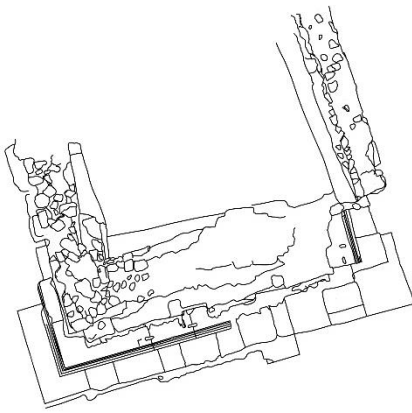

Resim 15

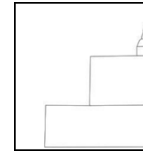

Resim 16

Resim 17

Resim 18

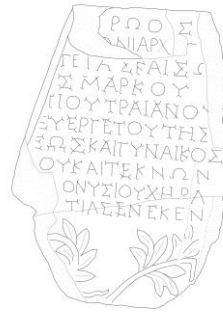
Altar yapısının ilerleyen yüzyıllarda Hristiyanlığın da etkisiyle fonksiyonunu yitirerek ikinci kullanımında bir sarnıç yapısına dönüştürüldüğü açıktır (Şahin 2017: 180). Hristiyanlıkla birlikte ada farklı bir işleve bürünmüş ancak kutsal yer olma özelliğini hiçbir zaman yitirmemiştir (Resim 19).

Resim 19

Adada sunak yapısının olduğu bölümün güneybatısında ayrıca adanın fonksiyonuna işaret eden önemli bir yazıt tespit edilmiştir. Bu yazıtta Apollon'un Arkhegetes yani kurucu koruyucu sıfatı yer almaktadır. Yazıtın korunan kalınlığı 9,5 cm, uzunluğu 38 cm ve genişliği ise 28 cm'dir. İşlenen ve korunan kısımlarında on satır eski Yunanca yazıt bulunmakta ve yazıtın alt bölümünde ise beş yapraklı iki adet defne dalı yer almaktadır. MS 1. yüzyılın 2. yarısına tarihlenen bu yazıt Marcus Ulpius Traianus (MS 1. yüzyılda yaşayan Trajanus'un babası senatör) için Apollon Arkhegetes'e adanmıştır (Şahin, 2015: 36). Söz konusu yazıtta şehrin kurucusu ve koruyucu tanrısı olarak Apollon Arkhegetes'ten söz edilmektedir (Şahin & Seifert, 2014: 52): "Tanrıların babaları tarafından miras kalan ve Apollon Arkhegetes, Marcus Ulpius Traianus'un sağlığına ve iyiliğine, şehrin hayırseveri karısı ve çocukları için, oğlu ..ionysios Chera bu şükranı sunmuştur" (Şahin, 2017: 181) (Çeviri: Prof. Dr. Christof Schuler) (Resim 20). Kentte bulunan yazıt ışığında Apollon'un Arkhegetes sıfatıyla, kurucu (Malkin, 2016: 33) ve koruyucu tanrı olarak onurlandırılması, kentte kültürünün önemini göstermektedir (Şahin & Seifert, 2014: 52).

[θεοῖς πατ]ρώοις [καὶ]
[Ἀπόλλ]ωνι Ἀρχηγ[έτη]
[ὑπὲρ ὑ]γείας καὶ σω-
[τηρί]ας Μάρκου
[Οὐλ]πίου Τραιανοῦ
[τοῦ] εὐεργέτου τῆς
[πόλ]εως καὶ γυναικὸς
[αὐ]τοῦ καὶ τέκνων
[καὶ? Δ]ιονυσίου Χηρα --
[εὐχαρι]στίας ἕνεκεν.

Resim 20 (Kat. No. MB-1)

θεοῖς πατρώοις (tanrıların babası) şeklinde isimlendirme politik açıdan önemli bir kişinin (veya kişilerin) refahı ile ilgili bir durumdur. Bu kullanım Kos'ta (devlet adamları), Myndos (Trajan'ın babası) ve Olbia (Septimus Severus ve onun ailesi) şehirlerinde tanrıların babası ismiyle Apollon Arkhegetes olarak görülmektedir (Buraselis, 2000: 48).

Sözü edilen yazıt sayesinde adanın Hristiyanlık öncesinde Apollon Arkhegetes'e adanmış kutsal alan olduğu düşünülmektedir (Şahin, 2015: 36). Ayrıca, kentte bulunan yazıtın yanı sıra, Myndos sikkelerinin ön yüzünde betimlenen Apollon tasvirleri de Myndos'ta yer alan kültlerden olduğunu işaret etmektedir⁹ (Resim 21-21a). Aynı zamanda, Karia Bölgesi için de Apollon kutsal alanları diğer yerler gibi deniz kıyısında (Bruns Özgan, 2002) ya da adada (Şahin, 2020) yer almaktadır. Kutsal alanların kuruluşundan beri su ritüel ihtiyaçların karşılanması ve arınmanın sağlanması için önemli bir yere sahiptir (Ehrenheim vd., 2019: 2). Kutsal alanın suya, liman yapısı ve sur duvarına yakın olması kült ile olan ilişkisini daha da arttırmaktadır.

⁹ Ayrıntılı bilgi için bk. BMC Caria 136-137: 26-32; SNG von Aulock Karien Taf. 83. 2639; SNG Ashmolean IX, 249-250, 251; Milne, 1938: 262, 3; Winterhur II 3493; Weber, 1975: 6541; SNG Cop. Caria Plate 10. 447-448; Sear, 1983: 172, 4902.

Resim 21

Resim 21a

Myndos'ta bulunan yazıtta baktığımızda, bir vatandaş tarafından Traian'ın babası Marcus Ulpius Traianus'un (Asya Eyaleti Prokonsülü) esenliği için, Apollon Arkhegetes'e ithaf edildiği anlaşılmaktadır¹⁰. Bu kişi, İmparator Traianus'un babası olmalıdır; MS 79 / 80 yıllarında Roma İmparatorluğunun İspanya Eyâlet vâililiğini yapmıştır (Özgan, 2013: 63). Yine aynı kişiyi konu eden, Asar Adası'nda tespit edilen yazıtla kelimesi kelimesine örtüşen ve farklı yerlerde bulunan 4 yazıt daha bilinmektedir¹¹. Myndos Asar Adası'nda bulunan bu yazıt ile sayı 5'e çıkmıştır; bu 5 yazıtın her birinde, sâdece adak yapan kişilerin ismi değişmektedir (Paton, 1888: 281, Nr. 6; Robert, 1936: 199-202; Maiuri, 1932: 212 nr. 50). Yazıtlar içerisinde en iyi korunmuş olanı yine Myndos Antik Kentinin yer aldığı Gümüşlük yakınlarında bulunmuştur (Rayet, Ann. Assoc. Et. grecques 1875, 276-278, no. 4; Robert, 1936: 199-200).

Apollon Arkhegetes'e adanan altı tane kutsal alan bilinmektedir. Bu alanlar Sicilya (Giardini Naxos)(Malkin, 2011: 101), Tauromenion (Donnellan, 2012: 165), Delos (Robert, 1953), Naxos (Yunanistan) (Welter, 1924: 17-18; Şahin, 2017: 180), Cyrene (Stucchi, 1975: 50) ve Hierapolis'te bulunur (Taşlıklioğlu, 1954: 157).

Burada özellikle Apollon Arkhegetes'e ait olduğu düşünülen altar ile benzerlik gösteren bazı kutsal alanlarla karşılaştırma yapmak faydalı olacaktır. Myndos'ta tespit edilen mimari yapı kalıntısı, tipolojik olarak basamaklı anteli ya da "U" / "II" formlu altarlara sınıflandırılmasına girmektedir. Bu tip sunakların her zaman tapınağa ya da doğuya bakması gerekmemektedir. Aynı durum, Myndos altarnının kuzey-güney doğrultuda konumlanmasından da anlaşılmaktadır. Basamaklı altarlarda yan yüzlerinde antelerin yer aldığı bir form olarak karşımıza çıkmaktadır. Prothesis'in üzerinde dururlar ve derinlikleri çoğunlukla aynıdır. Üç veya daha fazla basamak varsa basamağı olan bir ön sunaktan söz edilebilmektedir (Ohnesorg, 2005: 6). Kurban vb. adağını sunmak isteyen kişi basamaklar aracılığıyla altarnın ana merkezinde yer alan kurban sunağını kullanılmaktadır.

Myndos örneğinde "U" / "II" formlu yapının kuzey bölümü geç dönemde sarnıç yapılarak tahrip edildiğinden basamak olma ihtimalini de düşündürmektedir. "U" / "II" şeklindeki bir plana sahip yapısı ile Kos ve Knidos'ta bilinen Helenistik Dönem sunaklarına benzemektedir (Radth, 2002: 172).

Adada bulunan "U" / "II" formlu sunağın Mausolos'un imar faaliyetleri içerisinde ya da Helenistik çağda yapıldığı düşünülmektedir¹². Myndos'taki Apollon Arkhegetes altarnı ile benzerlik gösteren bazı kutsal alanlarla karşılaştırma yapıldığında, Tipolojik olarak basamaklı anteli ya da "U" / "II" formlu altarlara sınıfına giren Myndos örneği Paros Hestia Kutsal Alanı (Ohnesorg, 2015: 42), Helenistik Dönem'e tarihlenen -Prytaneion Delos- üçgen bölümlü altar

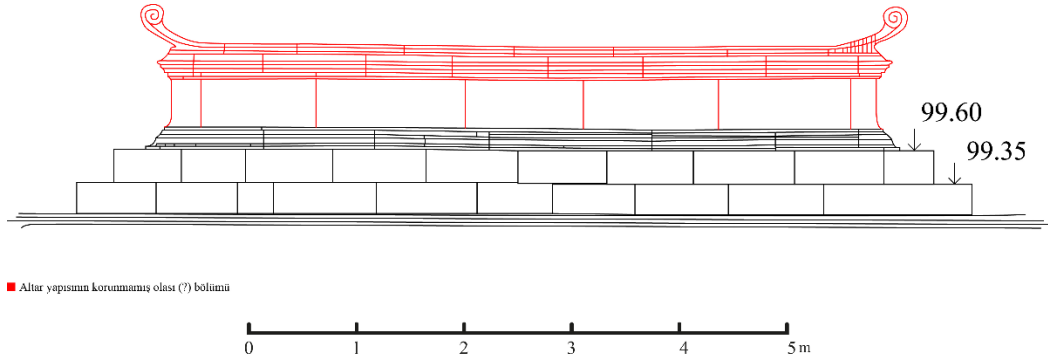
¹⁰ Yazıtın çevirisi için Prof. Dr. Christoph Schuler'e çok teşekkür ederiz.

¹¹ <https://inscriptions.packhum.org/> (16.11.2019).

¹² Bunlar için dayanak noktasını seramik buluntular oluşturmaktadır. Bugüne kadar tespit edilen en erken seramik grubu Miken ve Protogeometrik Dönem'e aittir. Daha sonraki dönemde Arkaik Dönem seramikleri ve yoğun miktarda Helenistik ve Roma Dönemi seramikleri tespit edilmiştir. Helenistik Dönem içerisinde kullanılmış özenle yapılmış Megara kaseleri ve mangal atacı parçalarının kutsal alana adak olarak getirildiği düşünülmektedir.

yapısı (Ohnesorg, 2015: 61), “Knidos Karneios Kutsal Alanı¹³”, Klaros Apollon Kutsal Alanı (Şahin, 1998: 44), Antikythera’da yer alan Apollon Aegileas kutsal alanı (Kozatsas vd. 2014: 195), Pergamon’da ise Altar A yapısı (Bohtz, 1981: 51), Ephesos İmparatorlar Tapınağı yakınındaki sunak (Scherrer, 2000: 92; Gürer, 2006: 94), Pedasa açık hava kült alanı (Diler & Topaloğlu, 2019: 4-6) ve Emecik kutsal alanı (Tuna & Berges, 2002: 93) ile benzerlikler göstermektedir. Form açısından benzerlik gösteren “U” / “Π” formlu basamaklı altarlara Helenistik ve Roma Dönemi’nde genel olarak kullanılmıştır. Sunakla ilgili üst yapı elemanları tespit edilmediğinden benzer örneklerden hareketle yeniden ayağa kaldırma çalışması yapılmıştır¹⁴ (Resim 22-24).

Resim 22: Pergamon Altar A yapısı’ndan esinlenerek canlandırma yapılmıştır. Dörpfeld, 1910: 375.

Resim 23

Resim 24

Değerlendirme ve Sonuç

Ada üzerinde Pagan Dönemi yerleşiminden günümüze olası propylon (?) ve Apollon Arkhegetes’e adanmış “U” / “Π” formlu bir sunak yapısı (?) açığa çıkarılmıştır. Bu buluntular olabildiğince tarihlenerek alanın mimari yapılaşma süreci anlaşılmaya çalışılmıştır. Mimari buluntuların bir kısmı ilerleyen yüzyıllarda geç dönem yapılarında spolia olarak kullanılmış, ayrıca deprem hareketleri nedeniyle büyük miktarda mimari yapı elemanının kuzeydoğu yamaca bakan ve antik limanın içerisinde kalan alanda denizin içinde yer aldığı tespit edilmiştir. Kazı ekibi tarafından yapılan su altı araştırmalarında, deniz tabanına doğru yayılmış çok sayıda mermer mimarî bloğun varlığı gözlemlenmiştir. Büyük bir olasılıkla bu malzeme anıtsal

¹³ Karneios adına diğer Apollon kutsal alanlarında olduğu gibi şenlikler düzenlenmektedir. Şenliklerde geleneksel koşu yarışmalarının yanı sıra diğer sporlar, müzik, şiir ve tiyatro ile ilgili yarışmalar ve etkinlikler düzenlenmektedir (Gürdal, 2007: 10).

¹⁴ Altarın canlandırma denemeleri için Tuberk Elseven’e, altarın çizimi için Muhammed Çınar’a ve altar ve propylon’un canlandırma çalışmalarında katkılarından dolayı Mimar Zeynep Kurt’a çok teşekkür ederim.

yapının herhangi bir nedenle yıkılması üzerine, yamaçtan aşağı dökülerek deniz tabanına doğru yayılmıştır. Bunun yanı sıra bazı mermer yapı elemanlarının kireç haline getirilmiş olma ihtimali de oldukça yüksektir. Adanın bazı bölümlerinde, bu görüşü destekleyecek nitelikte kanıtlar bulunmaktadır (Şahin, 2012: 26) (Resim 25).

Resim 25

Adada bulunan “U” / “Π” formlu sunağın Mausolos’un imar faaliyetleri içerisinde ya da Helenistik Dönem’de yapıldığı düşünülmektedir. Yapının tarihlenmesinde, MÖ 4. yüzyılda yoğun olarak kullanılan U formlu kenetler referans olabilir. Yapı muhtemelen Helenistik Dönem’de inşa edilmiştir. Ancak, Roma Dönemi’nde de olası propylon (?) yapısının eklenmesiyle tam olarak dini fonksiyonunu tamamlamış ve uzun süre kullanılmış olmalıdır¹⁵ (Resim 26-29). MS 1. yüzyılın 2. yarısına tarihlenen ve Marcus Ulpius Traianus için Apollon Arkhegetes’e adanan yazıt sayesinde de bu ilişki desteklenmektedir.

Olasılıkla önceleri sadece sunaktan ibaret olan kutsal alan daha sonra çeşitli eklemelerle geliştirilmiş olmalıdır. Mimari yapı elemanlarının çoğu Roma Dönemi özelliği sunmaktadır. Kolossal boyuttaki iki tane sütun tamburu ölçüleri nedeniyle, adaya dışarıdan taşınmış olamaz. Ancak önerilen yapılarla da proporsiyonları nedeniyle ilişkilendirilememiştir. Hristiyanlıkla birlikte bir kilisenin inşa edildiği alanda daha öncesinden başka bir yapı var mıydı, İn situ herhangi bir temel yer alıyor muydu gibi sorulara şu an cevap vermek kazılar henüz tamamlanmadığı için mümkün görülmemektedir. Adanın Hristiyanlığın kabulünden sonra da kutsallığını devam ettirmesi dikkate değer başka bir veri de sunmaktadır. Acaba kilise yapımında yıkılarak tahrip edilen başka yapılar da adada yer alıyor muydu? Şimdilik bu sorulara cevap vermek zordur. Adada kazıların tamamlanması ileride bu tür sorulara cevap bulmamızı sağlayabilir.

¹⁵ Modelleme çalışmaları için Mimari Zeynep Kurt’a teşekkür ederim.

Resim 26

Resim 27

Resim 28

Resim 29

KATALOG

Kat. No. MB-1 (Resim 20)

Kazı Envanter No: MY13-F5A-14

Eserin Adı: Yazıt Parçası

Bulunduğu Yer: Asar Adası, F5A (Genişletilen Alan), Yazıt parçalar halinde farklı çalışma günlerinde bulunduğu yazıt kısmı (-50cm), Bitkisel motifin (-38/-40 cm) olduğu kısımların seviyeleri yazılmıştır.

Korunduğu Yer: Kazı deposu

Malzeme: Orta kristalli mermer

Ölçüleri: Kal.: 9,5 cm, Uz.: 38 cm, Gen.: 28 cm

Tanım: Kırık kırığa iki parça halinde korunmuş yazıt parçası. İşlenen ve korunan kısımlarında 10 satır yunanca yazıt bulunmaktadır. Yazıt kısmının alt kısmında 5 yapraklı iki adet defne dalı yer almaktadır.

Karşılaştırma: Şahin 2015: 36 Resim 8.

Tarih: MS 1. yüzyılın 2. yarısı.

Kat. No. M-1 (Resim 6)

Kazı Envanter No: MY12-F4-2

Eserin Adı: İon sütun başlığı

Bulunduğu Yer: Asar Adası, F4 açması

Korunduğu Yer: Kazı deposu.

Malzeme: İnce kristalli beyaz mermer

Ölçüleri: Uz.: 30 cm, Gen.: 37 cm, Der.: 13 cm

Korunma Durumu: İon sütun başlığı. Kırık kırığa üç parça halinde korunmuş. Karşılıklı iki yan yüzünde ion kymation'u yer almakta.

Tanım: Karşılıklı 2 yan yüzünde ion kymationu ve volütler yer almakta. Üç sıra halinde yumurta-kabuk ion kymationu ve köşe palmeti korunmakta.

Karşılaştırma: Bingöl 1980: 85 Kat. 111, 126 Taf. 25; 92 Kat. 85 Taf. 29.- Şahin 2014: 406 Resim 11.- Arslan 2015: 125 Kat. No. 3 (Metropolis).- Seyirci 2016: 49, Kat. No. 008 (Rhodopolis).

Tarih: Roma Dönemi - MS 2. yüzyıl (?)

Kat. No. M-2 (Resim 7)

Kazı Envanter No: MY-09-B1

Eserin Adı: Sütun Tamburu

Bulunduğu Yer: B2 Açması kuzey batısı

Korunduğu Yer: Alanda bırakıldı.

Malzeme: İnce-orta grenli hafif gri damarlı beyaz mermer.

Ölçüleri: Yük: 100 cm, Çap: 55 cm, Dübel Deliği Çapı: 5 cm, Kurşun akıtma kanalı uzunluğu: 15 cm, genişliği: 1 cm

Korunma Durumu: Köşe ve kenarlardaki bazı ufak kırık ve kopmalar dışında korunma durumu oldukça iyidir.

Tanım: Alt yüz yüzeyi taraklanmıştır. Arka yüz yüzeyi kaba anathyrose gösterir. Üst yüz yüzeyi de arka yüz gibi kaba bir anathyrose gösterir.

Karşılaştırma: -

Tarih: -

Kat. No. M-3 (Resim 8)

Kazı Envanter No: MY-09-1

Eserin Adı: Attik - İon Sütun Kaide Parçası.

Bulunduğu Yer: Asar Adası Yüzey Buluntusu, B1 Açması, d-275 cm

Korunduğu Yer: Alanda bırakıldı

Malzeme: İnce kristalli beyaz mermer.

Ölçüleri: Yük.: 12,5 cm, Gen.: 27 cm, Der.: 16 cm, Plinthe Yüksekliği: 7 cm

Korunma Durumu: Kaide bloğu tahrip olmuştur. Yarıdan fazla bir kısım kırık/eksik ve kayıptır.

Tanım: Korunan yarıda Plinthenin bir köşesi aşağı thorus ile kırık ve kayıptır. Thorus-Trochilos ve Thorustan oluşan kaide plinthe ile aynı bloktan işlenmiştir. Oldukça kaliteli bir işçilik gösteren bloğun tüm yüzeyleri ince perdahlanmıştır. Sadece trochilos yüzeyi hafif çentiklidir.

Karşılaştırma: -

Tarih: -

Kat. No. M-4 (Resim 9, 9a)

Kazı Envanter No: MY-09 TA-1

Eserin Adı: Frizli Arşitrav Bloğu

Bulunduğu Yer: C1-B Açması Kuzey Batısı.

Korunduğu Yer: Alanda Bırakıldı.

Malzeme: İnce grenli beyaz mermer.

Ölçüleri: Yük.: 43 cm, Uz.: 149 cm, Der.: 70,5 cm

Korunma Durumu: Blok bir kısa kenarda eğik olarak kırık ve eksiktir. Bloğun alt kısmı ise daha sonraki farklı bir kullanım için düzgün bir şekilde kesilmiştir. Bloğun üst yüzü de yine farklı bir kullanım için muntazam bir şekilde düzeltilmiştir.

Tanım: Arşitrav bloğunun ön yüzünde iki fascia korunmuştur. Birinci fascia yüksekliği 9 cm, ikinci fascia yüksekliği ise 11 cm'dir. İkinci fascia üstü 1 cm yüksekliğinde ince bir bandla nihayetlendir. Onun üzerinde ise 4 cm yüksekliğinde dış bükey bir kyma reversa motifi yer alır. Arşitravın üst bitişi ise 6 cm yüksekliğinde düz bir band oluşturur.

Bu mimari elemanda Arşitrav ve friz aynı bloktan işlenmiştir. Bloğun üst kısmı kesildiği için friz kısmının sadece alt parçaları, muhtemelen ranke motifinin dal/yaprak parçaları korunmuştur (max. 8 cm).

Sağlam olarak korunmuş olan kısa kenar yüzeyi kaba bir anathyrose gösterir.

Karşılaştırma: -

Tarih: -

Kat. No. M-5 (Resim 10, 10a)

Kazı Envanter No: MY-09 TA-2

Eserin Adı: Dış Sıralı Yatay Sima Bloğu

Bulunduğu Yer: C1B Açması Kuzey Batısı

Korunduğu Yer: Alanda bırakıldı.

Malzeme: İnce-orta grenli hafif gri damarlı beyaz mermer.

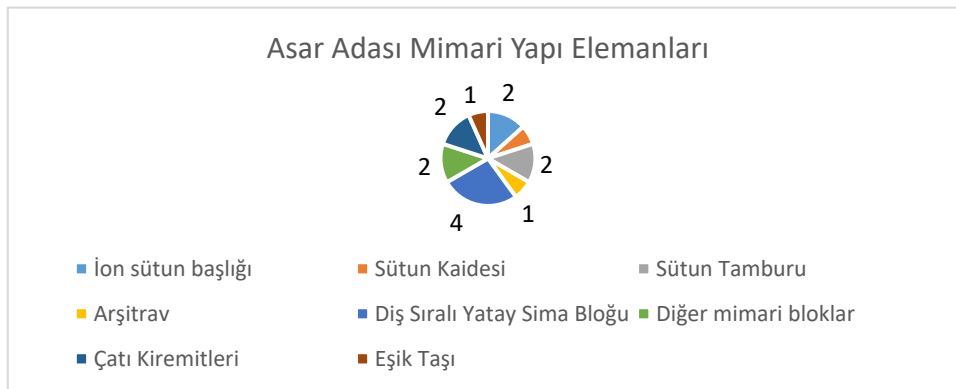
Ölçüleri: Yük.: 47 cm, Uz.: 97,5 cm, Üst Der.: 85 cm, Alt Der. (Dış Sırası ile beraber): 61 cm

Korunma Durumu: Alt yüzde bir köşe kırık ve eksiktir. Ön yüz üst profilinin büyük bir kısmı kırık ve eksiktir. Arka yüz bir köşede kırık ve eksiktir. Üst yüz büyük ölçüde sağlamdır.

Tanım: Sima bloğunun alt yüzü ince bir anathyrose gösterir. Yan, arka ve üst yüz yüzeyleri daha kaba bir anathyrose gösterir. Ön yüzde en altta 8 cm yüksekliğinde bir dış sırası yer alır. Onun üzerinde 4 cm yüksekliğinde kyma reversa profili simaya geçiş elemanı olarak işlenmiştir. Daha sonra 11,5 cm yüksekliğinde düz bir band yer alır. Bu bandın üst bitişi 2 cm yüksekliğinde düz bir band ve 2 cm yüksekliğinde dış bükey bir profil yer alır. En üstte ise 21,5 cm yüksekliğinde esas sima profili (kyma reversa) yer alır.

Karşılaştırma: Şahin 2010: 158 Resim 8.

Tarih: -

Grafik 1

Bilgi Notu ve Teşekkür

Makale, araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Yapılan bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.

Yazar, bu çalışmanın gerçekleştirilmesi için desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Derya Şahin'e teşekkür eder.

Kaynakça¹⁶

Arslan, B. (2015). *Metropolis'deki İon sütun başlıklarının biçimsel gelişimi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bingöl, O. (1980). *Das Ionische Normalkapitell in Hellenistischer und Römischer Zeit in Kleinasien-IM 20*. Verlag Wasmuth & Zohle.

Bingöl, O. & Kökdemir, G. (2012). Menderes Magnesia'sı (Magnesia ad Maeandrum) (1984-2010). O. Bingöl, A. Öztan, H. Taşkıran (Ed.), *DTCF 75. Yıl Armağanı, Arkeoloji Bölümü Tarihçesi ve Kazıları. Anadolu/Anatolia Ek Dizisi* içinde (391-404. ss.), Ankara Üniversitesi Basımevi.

Bohtz, C. H. (1981). *Das Demeter-Heiligtum, Altertümer von Pergamon XIII*. Walter de Gruyter.

Buraselis, K. (2000). Kos between Hellenism and Rome: studies on the political, institutional and social history of Kos from Ca. the Middle Second Century B.C. until late antiquity. *Transactions of the American Philosophical Society New Series*, 90(4), 1-189.

BMC Caria, Barclay, V. H. (1897). *A Catalog of the Greek Coins in the British Museum, Caria, Cos, Rhodes*. Adegı Graphics.

Bruns Özgan, C. (2002). *Knidos. Ein Führer durch die Ruinen*. Selçuk Üniversitesi Yayınevi.

Diler, A. & Topaloğlu, S. (2019). Pedasa açık hava kutsal alanı. A. Erön, E. Erdan (Ed.), *Doğudan Batıya 70. Yaşında Serap Yaylalı'ya Sunulan Yazılar* içinde (1-17. ss.), Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

Doksanaltı E. M., Karaoğlu, İ., Tozluca, D. O. (2018). *Knidos denizlerin buluştuğu kent*. Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

Donnellan, L. (2012). A new coin type from Sicilian Naxos?. *L'Antiquité Classique*, T. 81, 161-168.

Dörpfeld, W. (1910). *Die Arbeiten zu Pergamon 1908-1909, AM 35* içinde (345-400. ss.), Athen: Eleutherudakis und Barth.

Dumankaya, O. (2013). *Bodrum Yarımadası antik limanları*. (Yayımlanmış doktora tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dumankaya, O. (2015). Koyunbaba ancient stone quarry dock. *International Journal of Environment and Geoinformatics*, 2(3), 40-47.

Ehrenheim, H., Klingborg, P., Frejman, A. (2019). Water at ancient Greek sanctuaries: medium of divine presence or commodity for mortal visitors, *JAAH 26*, 3-31.

---

¹⁶ Metinde kullanılan kısaltmalarda ve dipnotlarda Alman Arkeoloji Enstitüsünün önerileri dikkate alınmıştır. Türkçe kısaltmalarda Türk Dil Kurumunun kısaltma listeleri kullanılmıştır. Antik kaynaklar ise Der kleine Pauly'e göre gösterilmiştir.

- Gündüz, S. & Dumankaya, O. (2015). Antik liman kentlerinde sualtı araştırmalarının önemi: Asar Adası örneği. C. Yemişçi, T. E. Çakır, M. G. Beydiz, C. Çoban (Ed.), 2. *Turgutreis ve Türk Denizcilik Tarihi Uluslararası Sempozyumu* içinde (25-41. ss.), Halikarnas Matbaacılık.
- Gürdal, T. (2007). *Anadolu'da Apollon Kültürü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürer, A. (2006). *Örneklerle sunak tipolojisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hellström, P. (1997). Labrynda. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 2* içinde (1084-1086. ss.). Yapı Endüstri Merkezi Yayını.
- Henry, O. (2020). Labraunda'nın kısa arkeolojik tarihi. *Karialılar Denizcilerden Kent Kurucularına* içinde (96-115. ss.), Yapı Kredi Yayınları.
- Hdt., Herodotos, *Tarih*.
- Jeppesen, K. (1955). *Labraunda. Swedish Excavations and Researches*. Vol. i, part 1: The Propylaea. Skriften utgivna av Svenska Institutet i Athen, 4°, V. I. I. Lund.
- Konak, S. (2003). Antik Karya Bölgesindeki kent dışı kutsal alanlar (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kozatsas, J., Panagopoulou G., Choleva M., Moutsiou C., Tsaravopoulos A., (2014). The Sanctuary of "Apollon Aegileas" on Antikythera. S. Matei, V. Sirbu, L. Grigoraş, D. Costache (Ed.), *Greece. People and Myth on the Crossroads of Piracy and Cult, MOUSAIOS XIX* içinde (171-202. ss.), Buzău Count Museum.
- Kökdemir, G. (2011). Menderes Magnesiası - Propylon: Mimari bezemeler. *Anadolu*, (37), 93-141.
- Malkin, I. (2011). *A small Greek World, networks in the ancient Mediterranean*. Oxford University Press.
- Malkin, I. (2016). *Greek colonisation: the right to return*. L. Donnellan, V. Nizzo, G., J. Burgers, *Conceptualising Early Colonisation* içinde (27-50. ss.), IHBR - BHIR.
- Maiuri, A. (1932). *Clara Rhodos II: monumenti di qscultura del museo archeologico di rodi I*. Bergamo.
- Mert, İ. H. (2017). Kap Monodendri Poseidon (Enipeus) Altarı: Bir altar mı yoksa deniz feneri mi?, *Olba*, (25), 171-210.
- Milne, J. G. (1938). Notes on the Oxford Collections, Caria. *NumChron V/18*, 254-266.
- Ohnesorg, A. (2005). *Ionische Altäre: formen und varianten einer architekturattung aus insel- und Ostionien*. AF 21. Berlin: Gebr. Mann.
- Özgan, R. (2013). *Roma portre sanatı II*. İ. Karaoğlan (Ed.), Ege Yayınları.
- Paton, P. W. (1888). Inscriptions de Myndos. *BHC 12*, 277-283.
- Plin. Nat., Plinius, *Naturalis Historia*.
- Radth, W. (2002). *Pergamon, antik bir kentin tarihi ve yapıları*. (Çev: S. Tammer), Yapı Kredi Yayınları.
- Robert, L. (1936). Études épigraphiques, 2e série, *BCH 60*, 190-207.
- Robert, F. (1953). Le sanctuaire de l'archégète Anios, *RA 41*: 8-40.

- Scherrer, P. (2000). *Efes rehberi*. Ege Yayınları.
- Sear, D. R. (2011). *Roman coins and their values*. Seaby Press.
- Seyirci, H. (2016). *Rhodiapolis Antik Kenti mimari bezemeleri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Söğüt, B. (2020). Stratonikeia’da yerleşim tarihi ve kentsel doku. O. C. Henry, A. B. Henry (Ed.), *Karialılar Denizcilerden Kent Kuruculara* içinde (488-503. ss.), Yapı Kredi Yayınları.
- SNG von Aulock Karien (1962). SNG Aulock Karien Sylloge Nummorum Graecorum/ Deutschland/ Sammlung v. Aulock 7 Karien, Nr. 2334-2867, Berlin, Verlag G. Mann.
- SNG Ashmolean XI (2013). SNG British Series 5. Ashmolean Museum. Part XI. Asia Minor, except Cyprus, Oxford University Press.
- SNG Copenhagen (1942-79). The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum. Copenhagen Press.
- Stucchi, S. (1975). *Architettura Cirenaica*. Bretschneider.
- Şahin, N. (1998). *Apollon Klarios bilicilik merkezi*. Ege Yayınları.
- Şahin, M. (2006). Myndos 2005 yılı yüzey araştırması. 24. *AST*, 293-306.
- Şahin, M. (2010). Myndos 2008: Tavşan Adası jeofizik çalışmaları, 25. *AST*, 227-236.
- Şahin, M. (2011). 2009 yılı Myndos kazısı, 32. *KST*, 154-175.
- Şahin, M. (2012). Myndos kazısı - 2010, 33. *KST*, 339-364.
- Şahin, M. (2014). Myndos kazıları 2012, 35. *KST*, 400-417.
- Şahin, M. & Seifert, M. (2014). Myndos-Eine karische Hafenstadt an der kleinasiatischen Westküste, *AW*, (6), 46-57.
- Şahin, M. (2015). Myndos kazısı - 2013. 36. *KST*, 19-44.
- Şahin, M. (2017). Das Apollo Archegetes Heiligtum auf der Asar Insel bei Myndos. E. Mortensen. B. Poulsen (Ed.), *Cityscapes and Monuments of Western Asia Minor* içinde (179-186. ss.), Oxbow Books.
- Şahin, M. (2020). Apollonia ad Rhyndacum’dan bir aplik seramik parçası. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(4), 1861-1873.
- Taşlıkılıoğlu, Z. (1954). *Tanrı Apollon ve Anadolu ile münasebeti*. İbrahim Horoz Basımevi.
- Tekçam, T. (2007). *Arkeoloji sözlüğü*. Alfa Yayınları.
- Tuna, N. & Berges, D. (2002). Datça/Emecik/Sarı Liman mevki arkaik tapınak 2000 yılı çalışmaları. *KST* 23, 89-100.
- Voigts, C. M. P. (2011). *Die Altäre von Selinunt*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Münih: Technische Universität.
- Yavis, C. G. (1949). *Greek altars, origins and typology*. Saint Louis University Press.
- Yıldırım, Y. S. (2003). *Batı Anadolu’daki kutsal alanlardaki propylon yapıları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Weber, L. (1975). *Descriptive Catalogue of the Collection of Greek Coins formed by Sir Hermann Weber M. D. 1823-1918*. Spink Press.

EXTENDED ABSTRACT

The ancient city of Myndos was one of the Carian Cities in antiquity and is located within the administrative boundaries of the Gümüşlük locality of Bodrum District in modern Turkey's Muğla Province. Located just across the ancient city, Asar / Tavşan Island is a significant location to protect the city's port. The connection of Asar Island with the land must have been provided through the fortification wall. The distance from the island to the mainland is about 100 meters.

That was excavated between the years 2009-2014 from Asar Island and it constitutes the remains of buildings belonging to the Classical, Hellenistic and Roman Periods. The main objective of the study is to evaluate and interpret the building remains unearthed as a result of the excavations carried out on the island under the presidency of Prof. Dr. Mustafa Şahin. The connection of the god Apollo with the city and the island, the determination of the structural feature of the Apollon Archegetes sanctuary, which is thought to exist on the island, and its relationship with cult areas with similar characteristics are investigated.

On the island, a "U" / "II" shaped altar structure (?) dedicated to Apollon Archegetes and a few architectural elements were unearthed, from the Pagan period settlement to the present day. These finds were dated as far as possible and the architectural structuring process of the area was tried to be understood. Some of the architectural finds were used as spolia in the late period structures in the following centuries, and it was determined that due to earthquake movements, a large amount of architectural building elements was found in the water in the area facing the northeast slope and inside the ancient harbor.

Thanks to the excavations carried out in this area, an inscription, which is understood to be dedicated to Apollo Archegetes, indicates the existence of the cult area of Apollo on the island. It is thought that the "U" / "II" shaped altar on the island was built during the construction activities of Mausolos or in the Hellenistic era. Paros Hestia Sanctuary, an example of Myndos, which is typologically classified as a stepped ante or "U" / "II" shaped altars, Triangular altar structure "Knidos Karneios Sanctuary", Klaros Apollon Sanctuary, Apollon Aegileas in Antikythera sanctuary, Altar A structure in Pergamon, the altar near the Temple of the Emperors of Ephesos and the open-air cult area of Pedasa and the Emecik sanctuary show similarities.

Before the excavations started on Asar Island, some architectural fragments belonging to large building elements were seen on the surface. During the excavations, different structural elements were also unearthed, but a foundation structure to which the colossal column drums could belong could not be determined. A small number of architectural blocks belonging to the superstructure elements from the Early Classical Period settlement were identified. Architectural finds are concentrated in the middle terrace of the island. Among them; Ionic column capital, column drum, attic-ion column base, architrave block with frieze, and horizontal sima block with dentil are located. All of these building elements are made of fine-medium-grained white marble with gray veins. Considering the diameter of the column drums, a foundation structure to which the colossal blocks may belong suggests the possibility of belonging to a structure on the island. Due to the dimensions of the two-column drums of colossal size, they could not have been transported to the island from outside. However, they could not be associated with the proposed structures due to their proportions. In other words, no structure suitable for the proportion of the columns has yet been found on the island. Considering the current volume of the island, it presents the possibility (?) that the temple or similar building complex may be under the church structure.

Considering that the architrave blocks, column capitals, and column bases overlap with each other, the idea of belonging to a possible propylon (?) in a sacred area comes into prominence as a stronger idea.

Within the scope of our detailed studies, altar and propylon structures were compared with similar examples, and some architectural suggestions were presented on possible structures.